

Flera generationer av klimatsvek

Martin Hultman

Martin Hultman, docent i teknik-, vetenskaps och miljöstudier vid institutionen för Teknikens ekonomi och organisation, Chalmers, martin.hultman@chalmers.se

Sommar 2018, då kroppsvätskorna ville blanda sig med sina kompisar utanför i det knappt svalkande havsvattnet, då energisystemet i Kalifornien brakade samman under tyngden av luftkonditioneringsanläggningarna, kärnkraftverken stoppades på grund av för varmt kylvatten; tänker jag på klimatsvek.

För över 60 år sedan, när mina föräldrar var tonåringar, hade oroande observationer av klimatet börjat tränga in i de svenska eliternas medvetande. Och i boken *Sverige år 2000 – 24 svenska framtidsforskare om morgondagens sambälle* (1969) samlades insikter från de allra främsta företrädarna inom forskning och industri för att diskutera utmaningar och möjligheter. Deltagarna var till exempel *Sven Brohult* (Ingenjörsvetenskapsakademin), direktör *Curt-Steffen Giesecke* (Svenska arbetsgivarföreningen), professor *Lennart Holm* (statens institut för byggforskning, bankdirektör *Erik Lindström* (Svenska Handelsbanken). *Tom Selander* sammanfattande deras kunskaper om den stundande klimatkrisen: ”Till följd av förbränningen av fossila bränslen ökar mängden koldioxid i atmosfären. [...] Fortsätter luftförstöringen i allt snabbare tempo kan högst avsevärda klimatrubbningar ha inträffat redan år 2000”. Sveriges ledande maktskikt visste alltså om konsekvenserna av förbränningen av kol, olja och fossilgas redan på 1960-talet. Det industrimoderna samhällets lösningar framstår idag oundvikligen som återvändsgränder och kunskapen om klimatkrisen har inte översatts till politiska förslag som tar vetenskapen på allvar. Vi har fortsatt leva som om vi inte visste. Hur länge, på vilket sätt och vilka har haft denna kunskap utan att agera?

1971 hölls en tre veckor lång konferens i Stockholm på initiativ av Massachusetts Institute of Technology (MIT) med Ingenjörsvetenskapsakademin och Kungliga Vetenskapsakademien som värdar. Konferensen, *Study of Man's Impact on Climate*, samlade ett trettiotal professorer för att diskutera följderna av de allt högre koldioxidhalterna i luften från industrisamhället. Boken från konferensen var ett år senare obligatorisk läsning för alla deltagare vid FN:s miljökonferens i Stockholm. I *Birgitta Dahls* personliga arkiv som jag studerar i ett forskningsprojekt finansierat av Energimyndigheten finner jag mängder av spår av den djupa och gamla kunskapen om dagens klimatkris. *Anders Björkström*, *Bertil Bolin* och

Henning Rodhes utredning *Klimatpåverkan från Energiproduktion* från 1977 plockades nästan ordagrant in i Energikommissionens rapporter: ”Uppvärmningen till år 2000 beräknas då kunna bli av storleksordningen 0,5 – 1 C, vilket bör ge urskiljbara klimatförändringar. Uppvärmningen till år 2050 beräknas bli lika stor eller större än de naturliga variationerna under de senaste 1000 åren eller mellan 1,5 och 4 C. De här angivna temperaturförändringarna avser globala värden. Olikheterna i temperaturstegring (av storleksordningen 23 C) kan komma att uppträda mellan olika regioner”. Konsekvenserna av dessa värmeförändringar förklarades i kommissionens rapport bli större nederbörd, att delar av havsisen bryts upp och att odlingsbetingelserna förändras.

I 1980-talets Sverige, där jag växte upp, fanns djupa insikter om miljö- och klimatproblemen vilket diskuteras i boken *Den inställda omställningen*. Den klimatvetenskapliga kunskapen togs på allvar av aktörer inom alla sektorer och över ideologiska gränser. Ronald Reagan och Margaret Thatcher kunde komma överens med Michail Gorbatsjov om att det var nödvändigt att skapa en mellanstatlig vetenskaplig kommitté för att studera klimatkrisen: IPCC. Symtomatiskt inledde Moderaternas Gunnar Hökmark sin artikel på *DN Debatt* så här den 25 augusti 1989: ”Det finns förmodligen inget enskilt miljöproblem av samma globala dignitet som växthuseffekten. Internationell forskning och vetenskap säger oss att utsläppen av framför allt koldioxid kan ge en höjning av den globala medeltemperaturen på mellan 1.5 och 4.5 grader redan efter de närmaste 30-50 åren. För Sverige kan det röra sig om temperaturförändringar på uppemot 8-10 grader”. Tjugo år senare, i början av 2000-talet, placerades klimatkrisen åter på den politiska agendan. Denna gång av oroliga forskare, en bekymrad miljö rörelse samt Nicholas Sterns rapport, allt beskrivet i boken *Discourses of Global Climate Change. Apocalyptic framing and political antagonisms*. Insikten att det blir dyrare att agera mot klimatförändringarna i framtiden, som nationalekonomen Nicholas Stern kom fram till, påverkade debatten starkt och fick många att förstå hur akut läget var. Statsministern Fredrik Reinfeldt menade till exempel i sitt Almedalstal 2008 som till stora delar handlade om klimatkrisen att nu skulle man ta “ett av mänsklighetens viktigaste beslut och det är Sveriges roll att visa ledarskap och gå före”.

Istället för att hantera klimatkrisen så har utmaningen blivit än mer svår. De senaste åren har två starka grupper gått samman i klimatförnekelse nämligen utvinningsindustrin och högernationalister/nyfascister. När Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson kommenterade 2018 års torka och bränder med att det bara handlade om väder och inget som kunde kopplas samman med den pågående klimatkrisen, återuppregade han högernationalisters okunighet om klimatvetenskap som har blivit allt synligare och tydligare de senaste åren. Många högernationalistiska partier i Europa har numera olika former

av klimatförnekelse som en av sina bärande värderingar, inte alltid så synlig men liksom rasismen finns det som en underliggande bärande kraft. Vi ser det hos regeringspartier i Danmark, Norge och Polen, hos brittiska UKIP, franska Front National och tyska AfD. Hos Sverigedemokraterna finns misstänksamhet mot SMHI, diskreditering av Parisavtalet, avfärdande av klimatlagar och utnämningen av klimatförnekaren *Václav Klaus* till frihetshjälte. Varför tas inte klimatvetenskapen på allvar är namnet på det forskningsprogram jag numera leder vid Chalmers och som ska försöka bringa klarhet i hur vi kunnat ha kunskapen så länge men inte gjort något med den.

Idag önskar sig många en stor röd knapp på vilken det står Nödstopp! Att kriminalisera klimatbrott genom att lagfästa det som börjat kallats "naturens rättigheter (NR)" kan vara en sådan knapp. Den kanadensiske doktorn i miljö-rätt *David R. Boyd* har i *The Rights of Nature: A Legal Revolution That Could Save the World* sammanfattat nödvändigheten av, filosofin bakom och samtidens praktik av naturens rättigheter. En sådan utveckling är inte alls särskilt kontroversiell; för varför kan företag vara legala subjekt men inte atmosfären, ingen av dem kan ju tala själva? NR finns i Ecuadors och Bolivias konstitutioner och i kommunal lagstiftning i USA. I Nya Zeeland har Naturens Rättigheter till och med byggts in som del i förvaltningen av ett flertal nationalparker efter krav från urfolken, Maorierna. Genom att bygga vidare på de grundvärderingar som finns i urfolks kulturer gällande människans invävda liv med naturen så har konsensus kunnat skapas där förvaltningen av till exempel Te Urewera numera görs utifrån områdets egna behov som uttolkas av två juridiska företrädare. Tänk om atmosfären hade laglig rätt att inte förgiftas och klimatbrott kunde lagföras, hur skulle klimatpolitiken se ut då?

Idag formerar sig en global rörelse av unga vuxna som stämmer stater, sätter sig i vägen för fossil infrastruktur och organiserar demonstrationer. Vi är klimatet, klimatet är oss, formulerar de sin grundläggande hållning. Hon kanske faktiskt är den generation vi väntat på? Vi kan också vara del av den generation som har kunskapen och som väljer att göra något med den.

Liknande text har tidigare publicerats i tidskriften IKAROS.